

CHEMISCH WEEKBLAD.

Orgaan van de Nederlandsche Chemische Vereeniging.

ONDER REDACTIE VAN

Dr. L. TH. REICHER (Amsterdam) en Dr. W. P. JORISSEN (Helder).

Uitgever: D. B. CENTEN, Amsterdam.

Het auteursrecht van den inhoud van dit Blad wordt verzekerd volgens de Wet van 28 Juni 1881, Staatsblad No. 124.

Nr. 15. Amsterdam, 11 April 1908. 5^e Jaargang.

INHOUD: Dr. P. A. MEERBURG, Lijst van boeken, verschenen vóór 1865, niet voorkomende in de jaarboekjes 1906-'07 en 1907-'08 of in de lijst der historische commissie. — Dr. M. GRESHOFF, Dr. DE JONG's kritiek der waardebepaling van Java-coca. — Nederlandsche Chemische Vereeniging. — Personalialia, vacatures, industr. mededeelingen, enz. — Ontvangen boeken, brochures, enz.

Lijst van boeken

verschenen vóór 1865, niet voorkomende in de jaarboekjes
1906-'07 en 1907-'08 of in de lijst der historische
commissie (Chem. Weekblad 1906, 99-123). ¹⁾

A. = Gemeentelijke Univ., Amsterdam; B. = VAN DER HORN VAN DEN Bos, 's-Hertogenbosch; C. = Anorg. chem. univ. lab., Amsterdam; Cn. = ERNST COHEN, Utrecht; D. = Lab. Gezondheidsdienst en L. TH. REICHER, Amsterdam; Dc. = G. DOYER VAN CLEEFF, Amsterdam; G. = Universiteit, Groningen; Gl. = Chem. univ. lab., Groningen; Hf. = VAN 'T HOFF-Laboratorium, Utrecht; I. = Kon. Inst. voor de Marine, Helder; J. = W. P. JORISSEN, Helder; La. = Anorg. chem. univ. lab., Leiden; Mu*. = Bibl. v. h. Lab. v. h. Koloniaal Museum, Haarlem; R. = Gemeente-Bibliotheek, Rotterdam; T. = Technische Hoogeschool, Delft; W. = Hoogere Land-, Tuin- en Boschbouwschool, Wageningen.

A.

Adeling. Geschichte der menschlichen Narrheit. Th. III en IV. Leipzig. 1787. B.

Aimé (G.), La tension de dissociation avant H. St. Claire Deville. De l'influence de la pression sur les actions chimiques. 1837. Cn.

Alexis Pienontois. De secreten van den eerwaardighen Heere. A. P. Alckmaar. Jacob de Meester 1596. La.

Apotheek (Nederlandsche). 's-Gravenhage 1851. B.

---

¹⁾ Samengesteld door het lid der Bibliotheekcommissie Dr. P. A. MEERBURG Hzn.

B.

- Bacon (Roger)**, Medulla alchemiae. Eisleben 1608. **La.**
- Barchusen (J. C.)**, Compendium ratiocinii Chemici more geometiarum concinnatum. Lugd. Bat. 1712. **B.**
- Barnerus (Jac.)**, Spiritus vini sine acido, etc. Lipsium, 1675. **A.**
- Barreswil (C.)** et **Sobrero (A.)**, Appendice à tous les traités d'analyse chimique, etc. Paris 1843. **A.**
- Barruel (G.)**, Traité de chimie technique appliqué aux arts et à l'industrie etc. Tome III—V. Paris 1857—'60. **A.**
- Baumé (M.)**, Chymie Expérimentale et Raisonnée. I—III. Paris 1773. **B.**
- Becher (Joh. Joach.)**, Naturkündigung der Metallen. Mit vielen curiousen Beweisthümen u. s. w. Franckfurt a. M. 1705. **A.**
- Beil.** Technologisches Wörterbuch der deutschen, französischen und englischen Sprache, 1852. **Cn.**
- Beckers (A.)**, Das Gesammte der Färberei und Druckerei mit Anilin-Farbstoffen auf Wolle, Baumwolle und Seide, 1864. **Cn.**
- Becquerel.** Elemente der Electrochimie u. s. w., aus dem Franz. 3te Ausgabe. Erfurt, 1857.
- Bemmelen (J. M. van)**, Over de samenstellingen en den aard der gronden, die voor de meekrapcultuur geschikt zijn, Haarlem 1864. **W.**
- Benis (J. T.)**, Het koolzuur, zijne eigenschappen etc. Groningen 1857. **A.**
- Bergsma (C. A.)**, Eenige aanmerkingen betrekkelijk het werk van Dr. J. LIEBIG enz., 1841. **W.**
- , Lactis vaccini examen chemicum, et ratio in Belgio adhibita, ad diversa lactis vaccini principia a se invicem separanda et in usum oeconomicum convertenda. **W.**
- Bergman.** Traité des affinités chimiques, 1788. **Hf. C.**
- Berthollet (C. L.)**, Essai de statique chimique, 1803. **Hf. C.**
- Berzelius (J. Jac.)**, Die Anwendung des Löthrohrs in der Chemie und Mineralogie, 2te Aufl. Nürnberg 1828. **A.**
- Berzelius (J. J.)**, Lehrbuch der Chemie, übers. von F. WÖHLER, 3e Aufl., 1833—'41, Dresden und Leipzig, 10 Bd. **D. G. La. T. Gl.;** 5^e Aufl. 1843—'48, 5 Bde, **Hf.** 1843—'45, **C.** 1825—'31, **R.**
- Bibliotheca.** Medico — chirurgica et pharmaceutico — chemica. Pars prima. Hagae-comitis. 1842. **B.**
- von Bibra (E. T.)**, Chem. Untersuchung verschiedener Eiterarten. 1842. **R.**
- Blancart (S.)**, Die neue heutiges Tages gebräuchliche Scheide-Kunst oder Chimia. Hannover und Wolfenbüttel. 1689. **B.**

- Blankaart (S.)**, Neue und besondere Manier alle verstorbene Körper mit wenig Unkosten der Gestalt zu Balsamiren. Hannover und Wolfenbüttel, 1690. **B.**
- Blankenbijn (D.)**, Handleiding tot de beoefening der artsenijbereidkundige scheidkunde of grondbeginselen der pharmaceutische Chemie. 2 stukken. Dordrecht, 1827. **B.**
- Blasius**. Methodus refrigerandi ex vocato salenitro vinum, etc. Romea, 1550. **A.**
- Boerhaave (H.)**, A new method of chemistry, including the history, theory and practice of the art. Transl. fr. the Lat. by P. A. Schaw. 2e ed. 2 vol. London, 1741. **B.**
- , Elements de Chymie. Trad. du latin par Mr. Allamand et augmenté par Tarin. Paris, 1754. **B.**
- , Anfangsgründe der Chymie. Prakt. Theil. 2e Aufl. von J. C. WIEGLEB. (Aus dem Lat. übersetzt). Berlin und Stettin, 1782. **B.**
- Bolley (Pomp., Al.)**, Handbuch der techn. chem. Untersuchungen, Frauenfeld, 1853. **A.**
- , De mest, zijne scheidkundige samenstelling enz. Deventer, 1851, **W.**
- Boon Mesch (A. H. van der)**, Leerboek der Artsenijmengkundige, proefondervindelijke scheidkunde van J. B. TROMMSDORFF. Vermeerderd door H. C. v. D. BOON MESCH. Voortgezet door A. H. v. D. BOON MESCH. 3^e dr. 3^e Dl. Amsterdam, 1832. **B.**
- , **Mulder (G. J.)** en **Kerkhoff (P. J. van)**, Over de tabellen waarin de betrekkelijke voederwaarde der voedergewassen is opgegeven. Haarlem, 1856. **W.**
- Borrichius (O.)**, De Ortu et progressu chemiae, Hafniae. 1668. **A.**
- , Hermetis Aegyptiorum et chemicorum sapientia, ab Herm. Conringii animad. vers. vindi-cata. Hafniae, 1674. **A.**
- Bouillon-Lagrange**. Manuel d'un cours de chimie etc. 3 dln., an 11. Paris. 2e éd. 1813. **A.**
- Boussingault (J. B.)**, Die Landwirthschaft in ihren Beziehungen zur Chemie, Physik und Meteorologie. 2e Aufl. Halle, 1851. 2 Bde. **W.**
- Boyle (R.)**, Chymista scepticus vel dubia et paradoxa chimico-physica circa Hypostatica. Roterodami, 1668. **La.**
- Brodie (B.)**, On the Condition of Certain Elements at the Moment of chemical Change, 1850. **R.**
- Buchern (W. G.)**, Johann Joachim Becker. Lebenslauff. Nürnberg und Altdorff, 1722. **B.**

Buchner (A. W.), Verh. ter beantw. der vraag: hoedanig is de werking der dierlijke kool etc. 1828. **R.**

————— (**J. Andr.**), Lehrbuch der analytischen Chemie und Stöchiometrie, Nürnberg, 1836. **A.**

Bunsen (Rob.), Gasometrische Methoden. Braunschweig, 1857. **W.**

C.

Cautzé (A.) et Chevalier (A.), Considérations générales sur l'empoisonnement par le phosphore. 1855. **R.**

Chaptal (J. A.), Chimie appliquée aux arts, 4 vol. Paris, 1807.

Clausius (R.), Abhandlungen über die mechanische Wärme-theorie, 2 Abt. Braunsch. 1864—'67. **A.**

Collectanea Chymica Leidensia von Herrn Maëthie, Margravio und le Mortio. Jena, 1696. **B.**

Crawford (D. A.), Versuche und Beobachtungen über die Wärme der Thiere und die Entzündung der verbrennlichen Körper. Leipzig, 1798. **B.**

Crollius (Osw.), Basilica chymica Aucta a Joan Hartmanno. Edita a Joh. Michaëlis et Georg. Ed. Hartmanno, Genevae, 1635. **A.**

D.

Dalton (J.), Ein neues System des chemischen Theiles der Naturwissenschaft. Aus dem Engl. übers. v. F. Wolff. 2 Bd. Berlin, 1812—'13. **La.**

—————, A New System of Chem. Philosophy, 1827, 1842. **Hf.** 1808—'10. **R.**

Danger et Flandin, De l'arsenic; suivi d'une instruction propre à servir de guide aux experts, 1841. **R.**

Davy (John.), Denkwürdigkeiten aus dem Leben Sir HUMPHREY DAVY'S, herausgeg. von seinem Bruder J. DAVY. Deutsch bearb. v. D. C. NEUBERT. 4 Dl. **B.**

————— (**J.**), The Collected Works of Sir HUMPHREY DAVY, 1839. **C.**

————— (**H.**), Experimental researches in Electro-chemistry, Glasgow, 1845. **A.**

Deicke (H.), Sammlung von Aufgaben aus der Chemie, Iserlohn, 1861. **A.**

Denis (P. S.), Nouvelles études chimiques physiologiques sur les substances albuminoïdes. Paris, 1856. **A.**

Deville (H. St. Claire), De l'aluminium. 1859. **Dc.**

- Doornik (J. E.)**, Johan Rudolph Deiman gedacht in eene redevoering en in een dichtstuk door Mr. J. KINKER. Amsterdam, 1808. **B.**
- Doré (P. fils.)**, Leçons de Chimie élémentaire appliquées aux arts industriels. Paris 1855-'57. 2 vols. **A.**
- Drapiez**, Dictionnaire portatif de chimie et de minéralogie. Bruxelles, 1825. **A.**
- Ducoin Girardin**, Entretiens sur la chimie etc. 6me éd. Tours. 1865, avec-portr. de Lavoisier. **A.**
- Duflos (A.)** und **Hirsch (A. G.)**, Das Arsenik, seine Erkennung etc., 1842. **R.**
- , Die wichtigsten Lebensbedürfnisse; ihre Aechtheit und Güte, u. s. w. Breslau, 1842. **W.**
- en —————, Landbouwkundige scheikunde, vert. door J. P. C. VAN TRICHT, Arnhem, 1844. **W.**
- Dulk (Friedr. Phil.)**, Synoptische Tabelle über die Atomgewichte der einfachen und mehrerer zusammengesetzter Körper, 3^e Aufl. Leipzig, 1834. **A.**
- Dumas (M.)**, Leçons sur la philosophie chimique, 1837. **C. Dc.**
- (J.), Die Philosophie der Chemie. Vorlesungen (in's Deutsch übertragen von C. RAMMELSBURG). Berlin, 1839. **B.**

E.

- Enklaar (F. A.)**, Handleiding bij het onderwijs in de landhuishoudelijke scheikunde. Gorinchem, 1851. **W.**
- , Leiddraad bij het doen van scheikundige proeven van landhuishoudelijke scheikunde. Gorinchem, 1852. **W.**
- Eulenberg (H.)**, Die Lehre von den schädlichen und giftigen Gasen, 1865. **B.**
- Eversmann (F. A. A.)**, Technologische Bemerkungen auf einer Reise durch Holland, 1792. **Cn.**

F.

- Faraday (M.)**, Chemical manipulations, 1827. **Hf.** 1830. **Cn.**
- , Manipulations chimiques. Paris, 1827. **Hf.** **R.**
- Fick (A.)**, Die medizinische Physik. Braunschw., 1856. **A.**
- Fictuld (H.)**, Der längst gewünschte und versprochene chymisch-philosophische Proberstein. Franckfort und Leipzig, 1753. **B.**
- Figuier (L.)**, L'Alchimie et les Alchimistes. 3me Ed. Paris, 1860. **B.**
- Cn. T.** 1856. **R.**

- Figurier (L.)**, De l'importance et du rôle de la chimie dans les sciences médicales. Paris, 1863. **A. R.**
- Flamel (N.)**, Sammlung der neuesten und merkwürdigsten Begebenheiten. Hildesheim, 1780. **B.**
- Fleck (H.)**, Die Chemie im Dienste der öffentlichen Gesundheitspflege Dresden, 1852. **A.**
- Fourcroy (M. de)**, Leçons élémentaires d'Histoire naturelle et de chimie. Paris, 1782. **B.**
- , Notice sur la vie et les travaux de Lavoisier. Paris, l'an 4me. **B.**
- (**A. F.**), Système des connaissances chimiques. I—XI. Paris. **B.**
- (**De**), Elémens d'histoire naturelle et de chimie, 3^{ieme} éd. 5 tom. Paris, 1789. **A.**
- (**A. F.**), Tableaux synoptiques de chimie. Paris (1880). **A.**
- Frank (A.)**, Das Staszfurter Kalivorkommen. Magdeburg, 1865. **W.**
- Fresenius (C. Rem.)**, Anleitung zur qual. chem. Analyse mit Vorwort von JUST. LIEBIG. 8e Aufl. Braunschweig, 1853. **A.**
- , Id. 10te Aufl. 1860. **A.**
- , Id. 11te Aufl. 1862. **A.**
- , Anleitung zur quant. chem. Analyse, 2te Aufl. Braunschweig, 1847. **A.**
- , Id. 4^e Aufl. 1859. **A.**
- , Lehrbuch der Chemie für Landwirte u. s. w., Braunschweig, 1847. **W.**
- Friedemann Göbel (C. C. Traug.)**, Grundzüge der analyt. Chemie Erlangen. 1845. (Die Grundlehren der Pharmacie III). **A.**
- Fromherz**, Lehrbuch der mediz. Chemie, Freiburg, 1832—36. 2 Thle. **A.**
- Funke (O.)**, Atlas der physiologischen Chemie. Supplement zu LEHMANN'S Lehrbuch u. s. w. 1853. **B.**
- , Atlas der physiol. Chemie 2te Aufl. Leipzig, 1858. **A.**

G.

- Gay-Lussac**, Untersuchungen über das Jod, 1814. **Dc.**
- Gebri Arabis**. Medulla alchimiae. Lugd. Bat., 1668. **A.**
- Geisler (A.)**, Die Anilinfarbstoffe u. s. w. Dorpat 1865. **A.**
- Gerechtig-scheikundige onderzoekingen** uit het Lab. der Hoogeschool te Utrecht. I, 1843—44. **R.**
- Gerhardt (Ch.)**, Aide-mémoire pour l'analyse chimique. Paris, 1852. **A.**

- Gerhardt et Chancel (G.)**, Précis d'analyse chimique qualitative 2ième éd. Paris, 1862. **A.**
- (**M. C.**), La chimie organique, I—III, 1853—54. **Hf.**
- Geubel (H. K.)**, Die physiologische Chemie der Pflanzen u. s. w., Frankfurt a. M., 1845. **A.**
- , Grundriss der zoöphysiologischen Chemie. Frankf. a. M., 1845. **A.**
- Geschichte der menschlichen Narrheit** oder Lebensbeschreibungen berühmter Schwartzkünstler. Jos. CHR. ADELUNG. 7 Thl. Leipzig, 1785—1789. **A.**
- Girtanner (Chr.)**, Anfangsgründe der Antiphlogistischen Chemie. 2^e Aufl. Berlin, 1795. **B.**
- Glauber (J. R.)**, De auri tinctura sive Auro potabile vero. Franckfort a. M., 1652. **B.**
- Glauberus concentratus** oder Kern der Glauberischen Schriften. Leipz. u. Breslau. M. HUBERT, 1715. **La.**
- Gloesener (M.)**, Comm. ad quest. prop. Exponatur theoria attractionis molecularis seu affinitatis Chimiae. Leodii, 1821. **A.**
- Gmelin (Joh. Friedr.)**, Geschichte der Chemie I—II. Göttingen, 1797—1799. **B.**
- , Geschichte der Chemie seit dem Wiederaufleben der Wissenschaften bis auf das Ende des 18ten Jahrh., 3 Bände. Göttingen 1797—1799. **A.**
- , Allgemeine Geschichte der thierischen und mineralischen Gifte. 1806. **R.**
- Goettling (J. F. A.)**, Vollständiges chemisches Probir-Cabinet zum Handgebrauch für Scheidekünstler, Aertzte u. s. w. I. Untersuchungen auf dem nassen Wege. Jena, 1790. **A.**
- Gorup-Besanez (E. C. T. v.)**, Anleit. zur qualitat. und quantitat. zoöchemischen Analyse. u. s. w. Nürnberg; 1850. **A. R.**
- , 2^e Aufl. 1854. **R.**
- Gren (Fr. A. C.)**, Systematisches Handbuch der gesammten Chemie. I—III. Halle, 1787. **B.**
- , Grundriss der Chemie. I—II. 2^e Ausg. Halle, 1800. **B.**

H.

- Hales. (Steph.)**, An account of a useful discovery to distill double the usual quantity of Sea-water etc. London, 1756. **A.**
- Hasselt (A. W. M.)**, Handleiding der Vergiftleer. I, II. Utrecht, 1855. **B.**

Helmont (J. B. van), Les oeuvres de JEAN BAPTISTE VAN HELMONT. Traduc. de JEAN LE CONTE. Lyon, 1622. **B.**

———, Dageraad ofte Nieuwe Opkomst der Geneeskunst in verborgen Grondregelen der Nature. Rotterdam, 1660. **B.**

Helvetius (J. F.), Vitulus aureus quem mundus adorat et orat: oder ein sehr curieuses Tractätlein. 1705. **B.**

Hermbstädt (Sig. Friedr.), Bibliothek der neuesten physisch-chemischen, metallurgischen, technologischen und pharmaceutischen Literatur. I—V. 1788, 1789, 1791, 1795, 1802. Berlin. **B.**

———, Systematischer Grundris der allgemeinen Experimentalchemie. I—III. Berlin, 1781. **B.**

———, Grundsätze der experimentellen Kammeralchemie für Kammeralisten u. s. w. Berlin, 1808. **A.**

———, 2e Aufl. Berlin, 1817. **A.**

Heronis Alexandrini, Spiritualum liber. Amstelodami. 1680. **La.**

Hess (Eobanus), De tuenda bona valetudine libellus EOBANI HESSI conimentariis doctissimis à Joanne Placotomo illustratus. Francfurt, 1560. **La.**

———, De conservanda bona valetudine, opusculum scholae salernitanae, ad regem Angliae, germanicis rhytmis illustratum. **La.**

Heynsius (A.), Geschiedkundig onderzoek naar de kennis der eiwitachtige ligchamen. Amst., 1853. **A.**

Hildebrandt (G. F.), Anfangsgründe der Chemie. I—III. Erlangen. 1794. **B.**

Himbek (F.), Beleuchtung der org. Chemie des Dr. J. LIEBIG in ihrer Anwendung auf Agricultur. Grätz, 1842. **A.**

Hirzel (H.), Das Steinöl und seine Produkte. 1864. **Dc.**

Hjelt (E.), Aus J. BERZELIUS und G. MAGNUS Briefwechsel in den Jahren 1828—1847; **Cn. A.**

Hoefer (F.), Histoire de la chimie, 1842—43. **Hf. A. B.**

———, Dictionnaire de chimie et de physique. Paris, 1846. **A.**

———, La chimie enseignée par la biographie de ses fondateurs. Paris, 1865. **B.**

Hoffman (H.), Das Protein, u. s. w. Gieszen. 1842. **A.**

———, Grundlinien der physiologischen und pathologischen Chemie. Heidelberg. 1845. **A.**

Hoghelande (Theob. de), De alchimiae difficultatibus liber. Coloniae. Agrip. ap. Henr. Falckenburg 1594? **A.**

——— (Th. van), Abhandlung von einen Hindernissen bey der Alchemie. Gotha, 1749. **B.**

Hohelande (E.), Kurzer Bericht und klarer Beweisz das die Alchemie ein sonderbar Geschenck Gottes und derwegen mehr als gewisz und warhafftig. Leipzig, 1604. **B.**

Hollandus (J. I.), Sammlung bewährter Chymischer Schriften. Wien. 1746. **B.**

Holtzbenger (G. V.), De aere, aquis et locis Argentinae. Argentatori. **La.**

Huenefeld, (F. L.), Physiologische Chemie des menschlichen Organismus. 2 Thle Leipzig, 1826-'27. **A.**

Humbert (G.), Herr v. Liebig und die Stickstoff Theoretiker. Berlin, 1858. **La.**

Humboldt (Friedr. Alex. von), Aphorismen aus der chemischen Physiologie der Pflanzen. Aus dem Lat. übersetzt von GOTTH. FISCHER. Leipzig, 1794. **A.**

I.

Illubek (F. R.), Beleuchtung der organ. Chemie des Herrn Dr. J. LIEBIG u. s. w., Grätz, 1842. **W.**

J.

Joyce (Fred.), Chimie minéralogique etc., trad. de l'anglais par PH. COULIER. Paris, 1825. **A.**

John (F. F.), Welke is de oorsprong der potasch, die men uit de asch der planten verkrijgt, Haarlem, 1817. **W.**

Johnston (Jam. Fr. W.), Abriss einer Geschichte der neueren Fortschritte und des gegenwärtigen Zustandes der Chemie. Nach dem Englischen von C. RAMMELSBURG. Berlin, 1837. **A.**

—————, Handboek over de landbouwstofscheiding, Brussel, 1851. **W.**

—————, Manuel de chimie agricole et de géologie, Bruxelles, 1850. **W.**

—————, A catechism of agricultural chemistry and geology, Edinburgh and London. 1844. 2nd ed. 1847. **W.**

—————, Catechismus voor landbouwkundige scheikunde en aardkunde, vertaald door J. R. E. VAN LAER, Rotterdam, 1847. **W.**

—————, Grondbeginselen der landbouwkundige scheikunde en geologie, bewerkt door J. R. E. VAN LAER, 2e uitg. Rotterdam, 1849. **W.**

—————, Chemie des täglichen Lebes, neu bearb. von FR. DORN-BLUETH, Stuttgart, 1851. **A.**

—————, De scheikunde in het dagelijksch leven, voor Nederl. bew. door J. W. GUNNING, 2de uitg. Sneek, 1858. **A.**

- Jaquin (Jos. Franc. A.)**, Elementa chemiae universae et medicae etc. Ex lingua Germ. in Lat. versa. 2 vol. Viennae, 1793. **A.**
- Justi (J. H. G. von)**, Gesammelte Chymische Schriften. Berlin & Leipzig, 1760-'61. **B.**

K.

- Karsten (C. J. B.)**, Philosophie der Chemie. Berlin, 1843. **B.**
- Kasteleijn (P. J.)**, Volledige beschrijving van alle Konsten. enz. Dordrecht, 1792. **B.**
- Kellner (Dav.)**, Officina chymico metallica curiosae, u. s. w. Nordhausen 1723. **A.**
- , Erneuert- verbessert- und vermehrte Scheidekunst u. s. w. Chemnitz, 1727. **A.**
- Khunrath (Heinr.)**, De igne magorum philosophorum que secreto externo et visibili. u. s. w. Straszburg, 1608. **A.**
- , Philosophische Bekentniss vom Chatolischem Chaos. u. s. w. Magdeburg. Andreas Genen Erben, 1597. **A.**
- , Wahrafftiger Bericht vom philosophischen Athanore u. s. w. 1803. **A.**
- Kirchhoff (G.) und Bunsen (R.)**, Chemische Analyse durch Spectralbeobachtungen, Wien, 1860. **A.**
- Klaproth (M. H.) et Wolff (T.)**, Dictionnaire de chimie traduit de l'allemand par E. J. B. BOUILLON-LAGRANGE et H. A. VOGEL, 4 vol. Paris, 1810-'11, avec portr. **A.**
- Kobell (Franz von)**, Instructions for the discrimination of minerals by simple chemical experiments. Transl. by ROB. CORBERT CAMPBELL. Glasgow, 1841. **A.**
- , Tafeln zur Bestimmung der Mineralien mittelst einfacher chemischer Versuche u. s. w. 4te Aufl., München, 1846. **A.**
- Kohlrausch (O.)**, Physiologie und Chemie in ihrer gegenseit. Stellung beleuchtet, durch eine Kritik von Liebig's Thierchemie. Göttingen, 1844. **A.**
- Kolbe (H.)**, Ueber den natürl. Zusammenhang der organ. mit den unorgan. Verbindungen, 1859. **Dc.**
- Koning (B.)**, Noodig bericht wegens eene nieuwe wijze van kunstverlichting enz. Amsterdam, 1816. **A.**
- Kopp (H.)**, Über den Verfall der Alchemie u. s. w. Giesen, 1847. **B.**
- Kroenig (A.)**, Wie kriticirt man chemische Lehrbuecher. Berlin, 1865. **A.**
- Kuhn (O. B.)**, Anleitung zu qualitat. chem. Untersuchungen. Leipzig, 1839. **A.**

- Kunckel (J.)**, Laboratorium Chymicum. Hamburg & Leipzig, 1722. **B.**
Kurrer (W. H. von), Über kieselsaure Verbindungen (Wasserglas)
 u. s. w. Zwickau, 1857. **A.**

L.

- Lampadius (W. A. C.)**, Kurze Darstellung der vorzüglichsten Theorien
 des Feuers. Göttingen, 1793. **B.**
- Lancilot (C.)**, De brandende salamander ofte ontleding der Chymi-
 cale stoffen. u. h. Ital. d. J. LEEUW. Amsterdam, 1680. **B, La.**
- Lavoisier (A. L.)**, System der Antiphlogistischen Chemie. (Aus dem
 Französ. übersetzt.) Berlin & Stettin, 1792. **B.**
- Lawes (J. B.) und Gilbert (J. H.)**, Entgegnung auf LIEBIG's Grund-
 sätze der Agrikultur-chemie. Leipzig, 1856. **A.**
- Ledoche (Henri)**, Mémoire sur la chimie et la physiologie végétale
 et sur l'agriculture. Bruxelles, 1849. **W.**
- Lehmann (C. G.)**, Vollständiges Taschenbuch der theoretischen Chemie,
 2e Aufl. Leipzig, 1842. **A.**
 ———, Lehrbuch der physiologischen Chemie.
 2te Aufl. 2 Bde. Leipzig, 1850—'51. **A. R.**
 3te Aufl. 3 Bde. „ 1853. **A.**
 ———, Handbuch der physiol. Chemie, Leipzig, 1854. **A.**
 ———, Précis de chimie physiologique animale Trad. de l'alle-
 mand par CH. DRION. Paris, 1855. **A.**
 ———, Handbuch der physiologischen Chemie mit besonderer
 Berücksichtigung der zoöchemischen Dokimastik, 2te Aufl. Leipzig,
 1859. **A.**
- Lemery (N.)**, Cours de Chymie. 5me Ed. Paris, 1683. **B.**
- Lenglet Dufresnoy**. Histoire de la Philosophie Hermétique. I—III.
 Paris, 1742. **B.**
- Leonhardi (J. G.)**, De pyrophoro aluminari theoriae vindicia. 1789. **La.**
- Levois (L. C.)**, De Natrometrie van Pesier en Gay. Lussal. proef-
 ondervindelijk onderzocht enz. Leiden, 1856. **A.**
 ———, Manuel pour l'analyse des substances organiques trad.
 de l'Allem. p. A. J. L. JOURDAIN etc. Paris, 1838. **A.**
 ———, Chemie und Medicin in ihrem engeren Zusammenwerken
 u. s. w. Berlin, 1841. **A.**
- Liebig (J.)**, Chimie organique appliquée à la physiologie etc., trad.
 faite sur les mss de l'auteur par CH. GERHARDT. Paris, 1841. **A.**
 ———, De bewerktuigde scheikunde, toegepast op landbouw-
 kunde en physiologie, Assen, 1842. **W.**

- Liebig (J.)**, c. s., Handwörterbuch der reinen und angewandten Chemie. 9 Bde, Braunschweig 1842–1864. **A.**
- , Die organische Chemie in ihrer Anwendung auf Physiologie und Pathologie. Braunschweig, 1842 **A.**
- , Id. Uit het Engelsch vertaald door F. C. DONDEERS. Groningen, 1842. **A.**
- , Die Chemie und ihre Anwendung auf Cultur und Physiologie, 5e Aufl., Braunschweig, 1843. **A.**
- , Bemerkungen über das Verhältniss der Thier-Chemie zur Thier-Physiologie. Heidelberg, 1844. **A. R.**
- , Lettres sur la chimie et sur les applications etc. trad de l'allemand par G. W. BICHON. Paris, 1845. **A.**
- , Brieven over Scheikunde. Haarlem, 1846. 2 dln. **W.**
- , Die Thier-Chemie oder die organische Chemie u. s. w. 3te Aufl. 1e Abt. Braunschweig, 1846. **A. R.**
- , Untersuchungen über einige Ursachen der Säftebewegung im thierischen Organismus. Braunschweig, 1848. **A.**
- , Anleitung zur Analyse organ. Körper. Braunschweig, 1837. id. 2e Aufl. 1853. **A.**
- Link (H. F.)**, De la formation des corps solides, 1841. **Hf.**
- Loos (J. J.)**, J. B. VAN HELMONT. Heidelberg, 1807. **B.**
- Luisicius (Abrah. van Stipriaan)**, Abhandlung zur Beantw. der Frage „welche sind die Ursachen der Fäulnis in vegetabil- und thierischen Substanzen u. s. w. Aus dem Holländ. von SEB. JOH. LUD. DÖRING. Marburg, 1800. **A.**
- Lösche (Ed.)**, Das vegetabilische Leben und die chemische Affinität in ihren gegenseitigen Beziehungen. Leipzig, 1840. **A.**
- Louvet (P.)**, Levensschets van J. J. BERZELIUS, vert. door L. MULDER. Rotterdam, 1849. **Cn.**
- Luz (Joh. Friedr.)**, Anweisung, das Eudiometer des Herrn Abt von FONTANS zu verfertigen u. s. w. Nürnberg, 1784. **A.**

M.

- Maclagan (D.)**, Contributions to toxicology, 1849. **R.**
- Manget (D.)**, Bibliotheca Chémico-Curiosa. Durch CONRAD HORLACHER. Franckfort 1707. **B.**
- Manuscript** uit de 18e eeuw. (Voor het grootste gedeelte uit het Duitsch vertaald). Bevat: Apocalypsis Hermetis ab Aureolo Helvetio, qui fuit Hermes Secundus, d. i. van de openb. des verborgen geests

- der natuur. Secretum Magicum van de drie gebenedyde magische steenen. Theophrasti Paracelci Bombast ab Hohenheim. **B.**
- Manuscript** uit de XVIIIe eeuw. Bevat: De Hermetische Triumph of de overwinnende steen enz., 1764. **B.**
- Marchand (R. F.)**, Lehrbuch der physiolog. Chemie, Berlin, 1844. **A. R.**
- Marckey (George)**, Het pit der waare chemie, enz. Uit het Engelsch door FEYO JOAN WINTER. Leeuwarden, G. Hoogslagh 1687. **A.**
- Marquer (M.)**, Dictionnaire de Chimie. 2e Ed. I—II. Paris. 1778. **B.**
- Meissner (P. T.)**, Justus Liebig analysirt, Frankfurt a. M., 1844. **A.**
- Du Ménil**, Leitfaden zur chemischen Untersuchung der Naturkörper, 3 The. 1 Bd., Gotha, 1829. **A.**
- , Handbuch der Reagentien und Zerlegungslehre u. s. w. H. 1—5. Lemgo, 1836—37. **A.**
- Merourii (Hermis). Trismegisti.** Pymander (et Asclepius). Latine cum comment. Hannib: Rosselli, typogr. Lazari 1585—90, 6 tom. in 4 vol. fol. **A.**
- Meyer (J. T.)**, Chymische Versuche zur näheren Erkenntnisz des ungelöschten Calchs. u. s. w. Hannover 1770. **A.**
- Mialke (Dr.)**, Chimie appliquée à la physiol. et la thérapie. 1856. **R.**
- Mohr (Friedr.)**, Lehrbuch der chemisch-analytischen Titrirmethode, 2 The (1 Bd.), Braunschweig 1855—56. **A.**
- Morhof (D. G.)**, Vom Goldmachen oder physikal. histor. Abhandlung von Verwandlung der Metalle. Aus dem Lat. Bayreuth, 1764. **A.**
- Mort (Jac. Ie)**, Cabinet der Chymie door JOH. VRANG. Viganus. **A.**
- , Kabinet der Chymie. Amsterdam, 1688. **B.**
- Morveau (de)**, Lavoisier, Bertholet, de Fourcroy. Methode de nomenclature chimique. Paris. 1787. **B.**
- Mulder (G. J.)**, Bijdrage tot de geschiedenis van het scheikundig gebonden water. Rotterdam, 1864. **Cn.**
- (Cl.), Populaire scheik. lessen gehouden bij het gen. ter bev. v. d. nat. wetensch. te Groningen. Amsterdam, 1845. 3 stukken. **A.**
- Muller (Phil.)**, Miracula chymica et Rothomgi. 1651. **A.**
- Muspratt**, Chemistry as Applied to Arts and Manufactures, 1860. **Mu***.

N.

- Naquet (A.)**, De l'allotropie et de l'isométrie, 1860. **Cn.**
- Nicholson (Wilh.)**, Anfangsgründe der Scheidekunst aus dem Engl. von CARL HEINR. SPOHR., Riga, 1791. **A.**
- Nobis (R.)**, Bemestingsleer, vrij bewerkt door L. MULDER, Rotterdam, 1850. **W.**

Nuisement (De), Traitez du vray sel secret des philosophes, etc. Paris, 1621. **A.**

O.

Obsequens (Julius), Quae supersunt ex libro de prodigiis. Lugd-Bat. 1720. **A.**

Odling (W.), A Manual of Chemistry, I, 1861. **J.**

Oersted (H. C.), Ansicht der chemischen Naturgesetze durch die neueren Entdeckungen gewonnen, mit Taf. Berlin, 1812. **A.**

Oliveira-Pimentel (De), Memorie sobre a producçao do sulfato sode da no Volçao da Ilha do Togo disboe 1856. **A.**

Orfila (M. P.), Handbuch der medizinischen Chemie. Aus dem Franz, von FR. TROMMSDORF. 2 Bde. Ffrfurt 1819–20. **A.**

—————, Eléments de chimie médicale. 2 t. Paris, 1817. **A.**

—————, 4me éd. Paris, 1828. **A.**

—————, 5me éd. Paris, 1831. **A.**

—————, 6me éd. 1835–36. **A.**

—————, Rettungsverfahren bei Vergiftung und Scheintode, 1819. **R.**

—————, Vorlesungen über Arsenik vergiftigungen, 1843. **R.**

—————, Traité des poisons tirés des règnes miner. végét. et anim. 1826. **R.**

Otto (J.), Anleitung zur Ausmittelung der Gifte, 1816. **R.**

P.

Parkes (Sam.), Chemischer Katechismus, aus dem Englischen von BARTH TROMMSDORF, Weimar, 1826. **A.**

Payen (A.), et **Chevallier (A.)**, Traité élémentaire des réactifs, leurs préparations etc., Paris, 1822. **A.**

—————, Les substances alimentaires et les moyens de les améliorer, de les conserver et d'en reconnaître les altérations, 2e éd. Paris, 1854. **W.**

Pfaff (C. H.), Handbuch der analyt. Chemie. u. s. w. 2 Bde, Altona, 1821. **A.**

Pierre (J. J.), Recherches analytiques et essais pratiques sur diverses questions d'agronomie. Caen, 1862. **W.**

Plenck (J. J.), Hydrologia corporis humani. Viennae, 1794. **A.**

Poggiale (A. B.), Traité d'analyse chimique par la methode des volumes. Paris, 1858. **A.**

Priestley (J.), Experiments and Observations on Different Kinds of Air, 1790. **Hf, J.**

R.

- Reichardt (E.)**, Ackerbauchemie, Erlangen, 1861. **W.**
- Reid (Dav. Boswell)**, Elements of Practical Chemistry, Edinburgh, 1830. **A.**
- Renz (C.)**, Toxicologische Versuche über Phosphor, 1861. **R.**
- Rienderhoff (F.)**, De leer der Vergiften, 2de uitgave, Utrecht, 1863. **B.**
- Riffault (J.)**, Manuel de chimie etc., Paris, 1825. **A.**
- Ringeling (J.)**, Kunstverlichting. 's Hertogenbosch, 1859. **A.**
- Rosarium**, philosophorum. Secunda pars. Alchimiae de lapide philosoph. enz. cum fig. Francoforto, Cyriacus Jacobi, 1550. **A.**
- Rose (H.)**, Handbuch der analytischen Chemie. 3te Aufl. 2 Bde. Berlin, 1833. **A.**
- , Traité complet de Chimie analytique. 2 t. Paris, 1858. **A.**
- Rost van Tonningen (D. W.)**, Over de nieuwste vorderingen der landbouwscheikunde, 1860. **W.**
- Roth (Gottfr.)**, Gründliche Anleitung zur Chemie, 3e Aufl. Frankf. und Leipzig, 1739, mit Anhang. **A.**
- Rothscholtz (F.)**, Deutsches Theatrum Chemicum I—III. Nürnberg, 1728, 1730, 1732. **B.**
- Royen (S. J.)**, De aard der gronden van Drenthe onderzocht. Groningen, 1852. **W.**
- Rünge (F. F.)**, Grundlehren der Chemie. 3e Ausg. Berlin, 1843. **A.**

S.

- Sandelin (Karl)**, Handbuch der medizinischen Chemie. Berlin, 1823. **A.**
- Scheele (C. W.)**, Chemische Abhandlung von der Luft und dem Feuer. 1777. **Dc**; 1782. **B.**
- , Traité chimique de l'air et du feu. **La.**
- Scherer (Joh. Andr.)**, Versuch einer neuen Nomenclatur für Deutsche Chymisten. Wien, 1792. **A.**
- , Lehrbuch der Chemie, Bd. I. Wien, 1861. **A.**
- Schmieder (K. C.)**, Geschichte der Alchemie. Halle, 1832. **B.**
- Schmid (E. E.)**, Organische Chemie u. s. w. für Landwirthe. Braunschweig, 1850. **W.**
- , Physik, anorganische Chemie und Mineralogie für Landwirthe. Braunschweig, 1855. **W.**
- Schmidt (Carl)**, Entwurf einer allgem. Untersuchungsmethode der Säfte und Excrete des menschl. Organismus. Mitau, 1846. **A.**
- Schneider (F. C.)**, Proeve van eene gerechtelijke scheikunde, uit het Duitsch, door PERK, 1855. **R.**

- Schoedler (Friedr.)**, Die Chemie der Gegenwart u. s. w. 3^e Aufl. Leipzig, 1859. **A.**
- Scholz (Benj.)**, Lehrb. der Chemie 2 Bde. Wien, 1824—25. **A.**
- Schönbein (C. F.)**, Ueber die langsame und rasche Verbrennung der Körper. 1845. **Hf.**
- , Beiträge zur physikalischen Chemie, 1844. **Hf. Cn.**
- Schröder (W. von)**, Nothwendiger Unterricht vom Goldmachen. Leipzig, 1684. **B.**
- (J. W.), Neue Alchymistische Bibliothek. 2 stuks. Frankfurt und Leipzig, 1771—1772. **B.**
- Schubarth (E. L.)**, Elemente der technischen Chemie. 2te Aufl. 1835. 4^e id. Berlin, 1851. **A.**
- Schubert (F.)**, Lehrbuch der technischen Chemie, Erlangen. 1854. **A.**
- Schultens (J. J.)**, Redevoering ter gedachtenis van den grooten HERMAN BOERHAAVE. Leyden, 1739. **B.**
- Sendivogius (Mich.)**, Novum lumen Chemicum, aus dem Brunnen der Natur durch handangelegte Erfahrung bewiesen, u. s. w. Nürnberg, 1766. **A.**
- Chymische Schriften nebst einem kurtzen Vorbericht durch FR. ROTH-SCHOLTZEN. Wien, 1750. **La.**
- Sennertus (Dan.)**, De chymicorum cum Aristotelicis et Galenicis consensu ac dissensu, Liber I. Wittenbergae, 1619. **A.**
- Simon (J. Fr.)**, Handbuch der angewandten medizinischen Chemie. Berlin, 1840—42. 2 Th. **A. R.**
- , Beiträge zur physiologischen und pathologischen Chemie und Mikroskopie. 1844. **R.**
- Sobernhum (J. F.)** en (Simon J. F.), Handboek der praktische Toxicologie. 1838. **R.**
- Soubeiran (E.)**, Anleitung zur Verfertigung künstlicher Mineral-Wasser. Leipzig, 1840. **A.**
- Smith (T. P.)**, A sketch of the Revolutions in Chemistry. Philadelphia, 1798. **A.**
- Stahl (G. E.)**, Opusculum chymico-physico-medicum. Halae-Magdeb., 1715. **A.**
- , Anweisung zur Metallurgie. Leipzig, 1744. **B.**
- Stieren (Ed.)**, Chemische Fabrik. Prakt. Handbuch u. s. w. München, 1865. **A.**
- Storer (T. H.)**, First Outlines of a Dictionary of solubilities of chem. substances. Cambridge, 1864. **Hf. J.**
- Stöckhardt (J.)**, Algemeene landbouwscheikunde. Utrecht, 1854. **W.**

- Stockhardt (J.)**, De scheikunde van het onbewerktuigde, enz. 3de druk. 1855. **A.**
 ————, Die Schule der Chemie, 8^e Aufl. Braunschweig, 1855. **A.**
 ————, Id. 11^e Aufl. Braunschweig, 1860. **A.**
- Strumpf (L. F.)**, De vorderingen der scheikunde in hare toepassing op den landbouw, vertaald door J. P. C. VAN TRICHT. Arnhem, 1854. **W.**
- Sthral (J. C.)** und **Lieberkühn (N.)**, Harnsäure im Blut u. s. w. Berlin, 1848. **A.**
- Sückow (G. A.)**, Anfangsgründe der ökonomischen und technischen Chymie. 2^e verm. Aufl. Leipzig, 1789. **A.**
- Swinden (J. H. van)**, Lijkrede op PIETER NIEUWLAND. Amsterdam, 1795. **B.**

T.

- Taschenbuch** für Scheide-künstler und Apotheker 50 Bde. Jahre 1780—1829. Weimar. Nebst Register der Jahre 1780—85. **A.**
- Teichmeyer (Herm. Frid.)**, Institutiones Chemiae, dogmaticae et experimentalis, Ed. II. Jeane, 1752. **A.**
- Thénard (L. J.)**, Traité de chimie élémentaire théorique et pratique. 2me éd., 4 t. 1817—18. **Cn, G, La, A.**
 ————, 3me éd., 4 t. Paris, 1821. **A.**
 ————, 4me éd., 5 t. Paris, 1824. **A.**
 ————, 5me éd., 5 t. Paris, 1827. **A.**
 ————, 6me éd., 6 t. et atlas. Paris, 1834—36. **A.**
 ————, 8me éd. Bruxelles. **A, Dc.**
- Thompson (G.)**, An essay on manures: being a compendium of agricultural chemistry. Kidderminster, 1843. **W.**
- Thomson (Th.)**, The History of Chemistry. 2 vol., London, 1830. **B.**
- Tieboel (B.)**, Scheikundige Mengelstoffen, Groningen, 1806. **B.**
- Trommsdorff (J. B.)**, Systematisches Handbuch der gesammten Chemie Erfurt, 1800—1807. **A. Dc.**
- Trouessart (J.)**, Essai historique sur la théorie des corps simples ou élémentaires. Brest, 1854. **A.**
- Turner (Ed.)**, Lehrbuch der Chemie. Deutsch von K. T. M. HARTMANN, Leipzig, 1829. **A.**
 ————, Elements of Chemistry. Ed. by LIEBIG and WILL. GREGORY, London, 1847. **A.**

U.

Ure (André), Dictionnaire de Chimie trad. de l'Anglais par J. RIFFAULT.
4 vol. Paris, 1822–24. A.

V.

Basili Valentini, ordin. Benedikt. Chymische Schriften in 3 Th., 6e Ed.,
Leipzig, 1769. A. Cn.

Versen (A. v.), Ob Mineral- ob Stickstofftheorie? Königsberg, 1857. W.

Vigenero (Blaise), Traité du feu et du sel. Paris, 1622. La.

Violette (H.), Nouvelles manipulations chimiques simplifiées, Bruxelles,
1840. A.

Vogel (R. A.), Lehrsätze der Chemie, ins Deutsch übers. von J. C.
WIEGLEB. Weimar, 1775. A.

————— (J. H.), Praktische Uebungsbeispiele in der quant. chem.
Analyse mit besonderer Rücksicht auf die Werthbestimmung land-
wirthschaftlicher und technischer Produkte. Erfurt, 1863. W.

W.

Wagner (Rud.), Die Chemie, fasslich dargestellt. 2^e Aufl. Leipzig,
1851. A.

—————, Die Chemische Technologie, fasslich dargestellt. Leipzig,
1850. A.

Way (J. Th.), Der doppelthosphorsäure Kalk, seine Bestandtheile,
Bereitung und Anwendung. Wien, 1852. W.

Weigel (C. E.), Herrn LAVOISIER. Physikalisch-Chemische Schriften
I–V. Greifswald, 1783–94. B.

Weingartner (J. C.), Lehrbuch der combinatorischen Analysis, nach
der Theorie des Prof. HINDENBURG. 2 Tle. Leipzig, 1800–1. A.

Wiegleb (J. C.), Handbuch der allgemeinen Chemie. Berlin und Stettin,
1781. B.

—————, (J. C.), Geschichte des Wachstums und der Erfindungen
in der Chemie, Berlin 1792, 2. Bde. Bd I. dem Listaus übersetzt
nach BERGMANN. A.

—————, (J. C.), Historisch-kritische Untersuchung der Alchemie,
Weimar, 1793. B.

Will (H.), Tafeln zur quant. chem. Analyse, Leipzig. T.

—————, Anleitung zur qualitativen chemischen Analyse. Heidel-
berg, 1846. A.

- Williams Greville.** Handb. d. Chem. Manipulationen, aus dem Engl. übers. v. HAMMERS, 1860. **R.**
- Wittstein (G. C.),** Volständiges etymologisch-chemisches Handwörterbuch mit Ber. der Geschichte und Lit. der Chemie. München, 1849—1858. **B.**
- , (D. C.), Widerlegung der chemischen Typenlehre, 1862. **R.**
- Woehler (F.),** Grundriss der Chemie. 2 Thle. 2^e Aufl. Berlin, 1842. **A.**
- Wolff (E.),** Die Erschöpfung des Bodems durch die Cultur. Leipzig, 1856. **La.**
- , Anleitung zur chemischen Untersuchung landwirthschaftlich wichtiger stoffe. Stuttgart, 1857. **W.**

Z.

- Zimmermann (S.),** Probiërbüchlein auff alle Metall, Müntz, Erz und Berckwerck, desgleichen auff Edel Gestein, Perlen, Corallen, etc. Augsburg, 1573. **La.**
- Utrecht, Januari 1908.*

Dr. de Jong's kritiek der waardebepling van Java-coca

DOOR

M. GRESHOFF.

Op de breedvoerige verhandeling van Dr. DE JONG in het vorig nummer van dit weekblad wil ik slechts met korte opmerkingen antwoorden. Immers, voor de meeste chemische lezers zal de Coca wel ... Hecuba zijn, en er is dus weinig reden hier nog eens in 't breede te herhalen wat over mijne coca-bepling in vergelijking met andere is medegedeeld in het *Pharm. Weekbl.* (1905, no. 13 — 1907, no. 32 — 1908, no. 3), alsmede in *De Ind. Mercur.* Belangstellenden hebben in laatstgenoemd orgaan onlangs (25 Febr. 1908) de uitvoerige en wël gedocumenteerde kritiek van Dr. G. VAN DER SLEEN gelezen, welke de heer DE JONG niet onbeantwoord zal kunnen laten. Ik breng gaarne hulde aan zijne scheikundige onderzoekingen in het *Recueil* betreffende Java-coca, maar de wijze waarop hij die in de praktijk overbrengt, is m. i. niet de goede. Zoo miskent hij nu ook volkomen het *doel* eener waardebepling, en alleen daardoor valt het hem zeer gemakkelijk om, nadat hij mijne methode „wat nauwkeuriger heeft nagegaan”, al dadelijk tot de ontdekking te komen dat zij „onjuist”

is. Evenzoo is het vroeger gegaan met zijn kritiek mijner ecgoninebepaling.

Men kan bij de analyse eener fabrieksgrondstof, als Java-coca is, zich tweeërlei doel stellen, n.l. 1, te weten *hoeveel er in zit*, en 2, *hoeveel er uit komt*. Het eerste heeft alleen wat men noemt „akademische” en soms ook werkelijk wetenschappelijke waarde, maar is hier niet aan de orde, immers het resultaat der analyse is bij coca geen corpus chemicum, doch een vernis van ongelijkmatige samenstelling: ik heb daarom, in samenwerking eerst met Drs. BLOEMENDAL en later met Dr. VAN DER LAAN, ter aanvulling een splitsingsmethode uitgewerkt, waarbij men de ecgonine zelve weegt. Dr. DE JONG las het en was direct gereed haar ook al „onjuist” te noemen . . . omdat misschien sommige chemici chloornatrium voor ecgonine zouden aanzien!

Met 2 beoogt men alleen: aan de praktijk een maatstaf te geven ter vergelijking der handelswaar, ter fabriekscontrôle, eene echte *waardebepaling* dus, niets meer.

Als gezegd, het nog onvolledig bekende alkaloïd-complex in Java-coca is uiterst veranderlijk; reeds de wijze van inzamelen, drogen en bewaren, maar meer nog de leeftijd van het blad en de variëteit der coca-soort heeft er groote invloed op. Vooral van het chemisme in het jonge blad weten wij nog slechts een schijntje.

Toen ik, nu twintig jaar geleden, eene methode had te formuleeren voor praktische waardebepaling van het destijds op Java geheel nieuwe cultuurproduct coca, heb ik — 't staat te lezen in het jaarverslag van 's Lands Plantentuin over 1888, blz. 72 — gekozen eene manier, die in hoofdzaak overeenkomt met de wijze, waarop de fabriekmatige extractie van alkaloïden plaats heeft, dus eene eenvoudige, vlugge en goedkoope wijze om het vaste totaal-alkaloïd te *maken*. Mijne methode, die al dadelijk tot resultaat had dat het reusachtig verschil tusschen oud en jong blad bekend werd, is destijds vergeleken met de resultaten van ZIMMER en Co., en er bleek goede overeenstemming te zijn (zie *Teysmannia* 1890, blz. 190). Sedert dien tijd zijn er, vooral weder in de laatste jaren, een groot aantal coca-analyses naar diezelfde methode verricht, door verschillende laboranten en voor verschillende fabrieken hier te lande, in Duitschland en in België. Daarbij is gebleken dat zij voor de praxis bruikbaar is, omdat zij goed vergelijkbare uitkomsten geeft. De door Dr. DE JONG op grond zijner geringe ervaring breed uitgemeten bezwaren tegen de uitvoering, weet elk eenigszins geoefend laborant gemakkelijk te ontgaan.

Men behoeft niet 6-10 keer met aether uit te schudden als men

het 3 keer goed doet; er behoeft geen alcohol in het extract te blijven als men even een handblaasbalgje neemt om „uit te blazen”, enz. Bestaat echter het bezwaar dat mijne methode óók bij goede uitvoering *te weinig* geeft? Bij oud coca-blad vindt Dr. DE JONG slechts 0,05 % „te weinig” op 1,02 %, bij jong blad 0,25 % op $\pm$ 1,60 %. Dat laatste is een vrij aanzienlijk verschil, maar toch veel minder dan de 0,7 % tusschen de handelsanalyses die hij aan 't begin van zijn opstel noemt, n.l. 1,90–1,98 % naar zijne en 1,17–1,27 % naar mijne methode. Hij zoekt die verschillen in splitsing van alkaloidzouten in de (voorzichtig verwarmde en niet aangezuurde) alcoholische en waterige vochten: een quantitatief bewijs legt hij daarvoor echter niet over, alleen blijkt, dat zij bijna niet in het oud blad en sterk in het jong blad zou moeten optreden. Het is niet gemakkelijk een en ander op de voet te volgen, en eigenlijk is het ook niet noodig. Zoodra men bij het cocablade een geheel andere methode volgt, krijgt men ook andere resultaten. Dr. VAN DER SLEEN citeert t. a. p. het resultaat van DOHME, die naar zes methodes éézelfde monster coca onderzocht, en uitkomsten vond, wisselende van 0,16 tot 0,79 %!

Natuurlijk gaat er van de planters, leeken op dit gebied en onbekwaam om de waargenomen verschillen goed te interpreteren, drang uit om eene methode ingevoerd te krijgen die de hoogste cijfers geeft, dat is „de beste”. Ik doe daar niet aan mede, tenzij men mij het bewijs levert der onjuistheid mijner premisse, dat elk titreeren, praecipiteeren, gecompliceerd extraheeren enz. hier verwerpelijk is, omdat het zich te ver van de praktijk der alkaloid-bereiding verwijderd. En nu komen wij weder op het principieel verschil tusschen 1 en 2.

Dr. DE JONG zou een lastige taak hebben indien hij het bij zijne analyses gevonden hoog alkaloidgehalte nu ook uit de bladen moest bereiden: hij zelf erkent trouwens (in *Teysmannia* 1905, bladz. 176) hoe onbevredigend (wat % betreft) hem zelfs bij de verwerking van slechts 1 K.G. het extraheeren afgang. Dat had hem tot voorzichtigheid moeten stemmen bij de veroordeeling mijner waardebeplating. Indien bij 't jonge cocablade een deel der alkaloiden zoo inconstant is, dat het zelfs niet bestand is tegen de manipulatie eener onderzoekingsmethode, die alle chemicaliën zorgvuldig vermijdt en bij *sachgemässe* uitvoering de verwarming tot een minimum beperkt, met andere woorden: indien men er zelfs geen *waterige oplossing van een spiritueus extract* van kan maken zonder dat het alkaloid „verdwijnt”, dan is dat deel voor den fabrikant ook absoluut *waardeloos*, en is 't billijk dat het niet bij de waardebeplating resp. prijsberekening

medetelt. Het heeft mij ten zeerste verwonderd, dat de geleerde Buitenzorgsche chemicus dat niet inziet, en voortgaat bij de planters verwarring en ontevredenheid te stichten, iets waartoe des te minder reden is, omdat in de contracten voor coca-levering sinds jaar en dag een bepaalde onderzoekingsmethode met name pleegt voorgeschreven te worden en zij dus daar geen andere beteekenis heeft dan die eener vooraf beklonken „Vereinbarung”, waarbij de belangen van planter en fabrikant veel beter samengaan dan bij de „voordeeliger” methode x, y- en z, die aan den fabrikant geenerlei maatstaf geven, en aan den planter slechts 't voorbijgaand genot van een hoog gehalte — dat niet kan uitbetaald worden, omdat het niet iets werkelijks is.

Haarlem.

Laboratorium van het Koloniaal Museum.

Nederlandsche Chemische Vereeniging.

Algemeene Vergadering

ter herdenking van het vijf-jarig bestaan der Vereeniging

— op —

Woensdag 15 April 1908 te Amsterdam.

HUISHOUDELIJKE VERGADERING

des voormiddags te 11 ure in het Chemisch Laboratorium der
Universiteit, Roetersstraat (Groote College-zaal).

A G E N D A :

1. Voordracht door den Voorzitter Prof. Dr. A. F. HOLLEMAN, ter herdenking van het vijf-jarig bestaan der Vereeniging.
2. Voorstel van het Bestuur tot het benoemen van twee eere-leden.
3. Voorstel van het Bestuur, tot:
  - a. Publiceering van het ontwerp der jaarlijksche begrooting in het Chemisch Weekblad, minstens twee weken vóór den datum der Algemeene Vergadering, waarin, krachtens Art. 10 van het Huishoudelijk Reglement, deze begrooting moet worden ingediend.
  - b. Publiceering van de rekening en verantwoording in het Chemisch Weekblad minstens twee weken voor den datum der Algemeene Vergadering, waarin, krachtens Art. 17 der Statuten, deze rekening en verantwoording moet worden overgelegd.
  - c. Nadere aanduiding van de wijze, waarop de Commissie van 3 leden, krachtens Art. 17 der Statuten, het uitbrengen van haar verslag moet verrichten.

Voorstel van het Algemeen Bestuur, dat deze Commissie een schriftelijk verslag bij het A. B. zal indienen binnen twee weken na de inspectie, welk verslag binnen 5 weken na de vergadering, in het Chemisch Weekblad moet worden gepubliceerd.

Aanvulling van het Huishoudelijk Reglement op dit punt (art. 10 en nieuw art. 10bis).

Toelichting. De wijze van behandeling der financiële aangelegenheden onzer Vereeniging is niet in overeenstemming met de overal gebruikelijke wijze van doen.

Ieder lid der Ned. Chem. Ver. heeft het recht, tijdig kennis te nemen van een ontwerp-begrooting, zooals dit door den Penningmeester wordt voorgesteld.

Hetzelfde kan van de jaarlijksche rekening en verantwoording worden gezegd. Gelegenheid tot kritiek op financieel beleid behoort aan ieder lid te worden gegeven.

Het Algemeen Bestuur stelt daarom voor, ontwerp-begrooting en rekening en verantwoording openbaar te maken op de wijze in de Agenda hiernevens aangegeven.

Het komt daarbij tegemoet aan de wenschen neergelegd in een adres van het lid Dr. G. L. VOERMAN en 25 andere leden dezer dagen bij het A. B. ingediend. Publicatie van dit adres is thans nog achterwege gelaten, aangezien door de late indiening ervan het Algemeen Bestuur geen gelegenheid meer heeft gevonden het adres in zijne vergadering te bespreken. De inhoud van genoemd adres strookt echter met de zienswijze van het A. B., zooals in zijn laatste vergadering van 25 Januari 1908 is gebleken.

Ook de wijze van inspectie der rekening en verantwoording is nog niet bij Huishoudelijk Reglement geregeld, gelijk genoemd artikel eischt. Het is thans tijd deze regeling in het leven te roepen. Het Bestuur doet daartoe een voorstel in punt 3 dezer Agenda.

4. Voorstel van het Algemeen Bestuur, tot samenwerking met de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der Pharmacie, in zake de door genoemde Maatschappij in het leven geroepen Conferentie over Voedingsmiddel-scheikunde :

„De Ned. Maatschappij ter Bevordering der Pharmacie organiseert, in vereeniging met de Ned. Chemische Vereeniging, ten minste elke twee jaar eene conferentie over voedingsmiddelscheikunde, waaraan zowel leden der Maatschappij en der Chemische Vereeniging, als andere belanghebbenden kunnen deelnemen. Deze Conferentie heeft in

den regel plaats op den laatsten dag van de Algemeene Vergadering dier Maatschappij en anders op den daaropvolgenden dag, ter plaatse, waar die Vergadering wordt gehouden.

De organisatie en leiding zijn opgedragen aan de Commissie van Voedingsmiddel-scheikunde.

Deze Commissie bestaat uit negen leden, waarvan vier door de Algemeene Vergadering worden benoemd, vier door de Chemische Vereeniging uit haar midden worden gekozen, terwijl het negende lid en diens plaatsvervanger voor den tijd van één jaar, door het Departement, dat de Algemeene Vergadering zal ontvangen, waaraan eene Conferentie van Voedingsmiddel-scheikunde is verbonden, wordt gekozen.

Elk jaar treedt één der leden af, beurtelings één door de Algemeene Vergadering en der door de Chemische Vereeniging aangewezen leden; de aftredende is niet terstond herkiesbaar."

Aanvulling van het Huishoudelijk Reglement met een Hoofdstuk VII, art. 25, getiteld „Van de conferentie van voedingsmiddelen" (Redactie van dit artikel: zie bovenstaand voorstel).

5. Mededeelingen van het Bestuur in zake:

a. Plaatsing der Bibliotheek der Historische Commissie.

b. Pogingen aangewend tot het verkrijgen van faciliteiten van de zijde der „Deutsche Chemische Gesellschaft", ten opzichte van het abonnement op het „Chemisches Centralblatt".

Noenmaal.

ALGEMEENE VERGADERING

te 2¹/₂ ure in de groote College-zaal v/h. Chem. Laboratorium.

Voordrachten van:

1. Prof. Dr. H. P. WIJSMAN: „Over de *synthese van geneesmiddelen*".
2. Prof. Dr. J. BÖESEKEN: „Over de *Phosphorus*".

Gemeenschappelijk middagmaal te 6 ure.

Plaats, nader in de vergadering mede te deelen.

Het Algemeen Bestuur:

Prof. Dr. A. F. HOLLEMAN, *voorzitter.*

J. RUTTEN, T., *ondervoorzitter.*

H. BAUCKE, T., *secretaris.*

Dr. D. P. HOYER, *penningmeester.*

Dr. G. DOYER VAN CLEEFF. -

Mej. G. JONGBLOET.

Dr. W. P. JORISSEN.

Prof. Dr. N. SCHOORL.

Prof. Dr. H. P. WIJSMAN.

Aangenomen als Lid:

C. DE GROOT, Ap., Goudsche straat 38-40, Rotterdam.

* * *

Verbetering. In de agenda van het nummer van 4 April van dit Weekblad staat de mededeeling te lezen, dat het voorstel tot samenwerking in zake de „Conferentie over Voedingmiddel-scheikunde” van de zijde der „Nederl. Maatschappij ter Bevordering der Pharmacie” zoude zijn gedaan. De ondergeteekende stelt er prijs op, deze onjuiste mededeeling terug te nemen en verwijst naar de thans in dit nummer voorkomende verbeterde mededeeling betreffende punt 4 der agenda. Ook is het woord „toelichting” vervangen door „voorstel”, aangezien het daarna volgende feitelijk meer den inhoud van het voorstel zelf bevat dan wel eene toelichting.

H. BAUCKE, *Secretaris*,
Amsterdam, Da Costakade 104.

Personalia, vacatures, industriële mededeelingen, enz.

De N. R. C. schrijft: „Prof. KAMERLINGH ONNES te Leiden deelt ons mede, dat zijn verdere proeven ter toetsing van de waargenomen verdichtingsverschijnselen met helium hem hebben doen zien, dat niet vast helium is waargenomen, maar dat oplossingsverschijnselen van vaste waterstof in gasvormig helium bij zijn proeven in het spel geweest zijn. De Leidsche hoogleeraar constateert op grond daarvan het feit, dat de verdichting van zuiver helium vooralsnog een open vraag blijft, welke nog een uitgebreid stelselmatig onderzoek zal vorderen”.

* * *

De aan de Universiteit te Utrecht door Prof. WIJSMAN gehouden intreedrede over „de uitzetting der pharmacognosie”, is in haar geheel opgenomen in het „Album der Natuur” van April.

* * *

Ter aanvulling van het bericht in de vorige aflevering diene, dat Prof. SCHOORL ook onderwijs zal geven in de toxicologie en microchemie.

* * *

De aan Dr. W. P. JORISSEN verleende toelating als privaatsdocent in de faculteit der wis- en natuurkunde aan de Rijksuniversiteit te Leiden, is, in verband met zijne benoeming tot lector, ingetrokken.

* * *

Met ingang van 1 April j.l. heeft Dr. P. C. J. EUWES eervol ontslag aangevraagd uit zijne betrekking van assistent aan de organisch-chemische afdeling van het scheikundig laboratorium aan de Universiteit van Amsterdam.

* * *

Aan de Technische Hoogeschool te Delft is bevorderd tot doctor in de technische wetenschap, op proefschrift getiteld „Over de toepassing van de centrifugaalkracht voor de scheiding en zuivering van erts en kolen”, en na verdediging van stellingen, de Heer J. K. VAN GELDER, mijn-ingenieur.

* * *

In de 6 April te Zutphen gehouden raadsvergadering werd verworpen een voorstel van B. en W. om aan den Heer H. J. W. J. REMMERS, leeraar in de scheikunde, te berichten, dat zijn salaris aan de H. B. S. — f1905 voor 23 lesuren — terecht met 1 Januari j.l. is gebracht op f1835 voor 21 lesuren.

De Heer REMMERS zal nu zijn vorig tractement behouden en daarbij bekomen, wat hij sinds 1 Januari daarvan heeft gemist.

De St.Ct. No. 83 bevat de Statuten van de volgende Naaml. Venn. :
Caoutchouc Plantage Maatschappij Tapanoëlie (Société des Plantations de Caoutchouc de Tapanoëlie), te 's-Gravenhage. Doel: het planten en kweken in Nederlandsch-Indië, met uitzondering van de residentien Djokjakarta en Soerakarta, van allerlei soort gewassen, inzonderheid caoutchouc leverende boomen, het winnen, het voor de markt bereiden, het verkoopen en vervoeren van het product enz. Duur: tot 31 December 1975. Kapitaal: f1000000, verdeeld in 10000 aandeelen van f100, waarvan 5250 zijn geplaatst en volgestort. Inbreng tegen f250000 in gereed geld, 1750 volgestorte aandeelen en 5250 winstbewijzen: 1. een perceel woeste gronden, groot ongeveer 4000 bouws, gelegen in de onderafdeeling Batang Taroe, districten der afdeeling Siboga, residentie Tapanoëlie; 2. een perceel gronden, groot 1320 bouws, gelegen in de Koeria Oeta Rimbaroe, onderafdeeling Angkola, afdeeling Mandeling en Angkola, residentie Tapanoëlie; 3. alle op deze gronden aanwezige aanplantingen, gebouwen en gereedschappen. Het bestuur der vennootschap is opgedragen aan een raad van bestuur, bestaande uit minstens 3 en ten hoogste 11 leden. Voor de eerste maal zijn benoemd tot leden van den raad van bestuur de Heeren: Dr. P. VAN ROMBURGH, hoogleeraar aan de Universiteit te Utrecht; L. DONNET, lid van het huis Le Grelle en Compagnie, te Antwerpen; K. H. ENGERINGH, administrateur van verschillende maatschappijen, te Parijs, en P. L. OSTERRIETH, koopman, te Antwerpen.

Ontvangen boeken, brochures, enz.

- Dr. J. KRAMERS S. J., Leerboek der algemeene scheikunde; met een voorrede van Prof. Dr. F. A. H. SCHREINEMAKERS, Nijmegen, L. C. G. MALMBERG, 1908.
- M. GRESHOFF, Het begrip „sterke drank”, eene drankwetstudie; overgedrukt uit „Vragen des Tijds”.
- Coöp. Apoth. Ver. „de Onderlinge Pharmaceutische Groothandel”, Januari en Februari 1908.
- Verslag van de bevindingen en handelingen der Gezondheidscommissie, ingesteld voor de Gemeente Helder in het jaar 1907 (C. DE BOER JR., Helder 1908).
- Verslag van de bevindingen en handelingen der Gezondheidscommissie voor de Gemeente 's-Gravenhage over het jaar 1907 (Naaml. Vennootschap „Drukkerij Trio”, den Haag).
- Bulletin du Département de l'Agriculture aux Indes Néerlandaises, No. XIV. Beiträge zur Kenntnis des Kaffees von Dr. K. GORTER, Buitenzorg. Imprimerie du Département, 1907.
- De uitzetting der pharmacognosie. Rede gehouden bij de aanvaarding van het ambt van buitengewoon Hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht op Maandag 23 Maart 1908 door Dr. H. P. WIJSMAN, oud-Hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden.
- W. C. DE GRAAFF, De Lécithinen. Overgedrukt uit het pharmaceutisch Weekblad 1908, Nos. 9, 11 en 12.
- R. WEGSCHEIDER. Theorie der Verseifung der Glycerinester. Aus den Sitzungsber. der Kais. Akad. d. Wissensch. in Wien. Mathem.-naturw. Klasse; Bd. CXVI. Abt. II b. November 1907.
- R. WEGSCHEIDER. Notiz zu der Abhandlung „Theorie der Verseifung der Glycerinester”. ibid. Bd. CXVII. Abt. II b. Jan. 1908.